

נמתי לו: רבי ישמעאל למד זאת מן הפסוק [ויקרא יא לט]: "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה, הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב", והוא דורש את הפסוק כך:

"וכי ימות מן הבהמה" — זו בהמה טמאה.

"אשר היא לכם לאכלה" — זו בהמה טהורה.

והרי למדנו במקום אחר את הכלל, שחיה היא בכלל בהמה, ובהמה היא בכלל חיה.

ולכן, חיה טהורה היא בכלל בהמה טהורה, הילכך נבלת חיה טהורה מטמאת כשם שנבלת בהמה טהורה מטמאת.

וכן, חיה טמאה נבלתה מטמאת, לפי שהיא בכלל בהמה טמאה, האמורה בפסוק, שנבלתה מטמאת.

א-א

וכמו כן יש לשנות להיפך:

כאשר מוזכרת בתורה חיה טמאה, בהמה טמאה בכלל חיה טמאה האמורה בתורה.

וכן כאשר מוזכרת חיה טהורה, בהמה טהורה בכלל חיה טהורה, האמורה בתורה.

ומסיים רבי יונתן את דבריו: **ובלשון הזה אמר לי בן עזאי על עצמו: חבל, הפסד הוא בעולם על תלמיד ותיק כמותי, בן עזאי,** (130) **שלא שימש את רבי (131) ישמעאל!**

"וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה, הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב". ונמצא, שאף בהמה המותרת באכילה, נבלתה מטמאת במגע.

וכן על נבלת בהמה טמאה שמתמאה. ונבלת חיה טמאה שמתמאה, שנאמר "או בנבלת חיה טמאה, או בנבלת בהמה טמאה".

אולם, דינה של נבלת חיה טהורה, לא למדנו, ומנין שהיא טמאה?

נב, אמר לי בן עזאי: דבר זה למידים ממה שנאמר [ויקרא יא כז], "כל הולך על כפיו, בכל החיה ההולכת". "בכל" ריבוי הוא, ובא לרבות אף חיה טהורה, ובסופו של אותו פסוק נאמר "הנוגע בנבלתם יטמא", וזהו המקור לטמאה של נבלת חיה טהורה.

נמתי, אמרתי לו לבן עזאי: וכי נאמר "וכל" חיה, שמכך יכולים לרבות את כל החיות, אף הטהורות? והלא לא נאמר **אלא "בכל" החיה.** ומשמעות הדבר היא, שרק **למהלכי כפים בתוך החיה,** דהיינו, לעוברים שבתוך מעי אמם, הוא דאתא, בא הכתוב לרבות, שנבלת עובר חיה טמאה מטמאת. ושוב אין ללמוד מכך לטומאת נבלת חיה טהורה עצמה!?

נב אמר לי בן עזאי: ומה ישמעאל אומר בדבר הזה? מנין הוא למד את טומאת נבלת חיה טהורה?

130. הרבה חבלה והפסד יש בדבר שתלמיד ותיק כבן עזאי לא שימש אדם גדול כרבי עקיבא.

131. לעיל ע ב, "נב לו בן עזאי ומה ישמעאל

130. פירש רש"י: כל חבלה בלשון הזה שבש"ס, לשון חבלה והפסד הוא. וראה בנדרים [עב ב] אמר בן עזאי חבל עליך בן עזאי שלא שימשת את רבי עקיבא. ופירש שם הרא"ש:

נאמרו סימנים לחיה טהורה, ההיתר שלה לאכילה הוא על ידי הסימנים שנאמרו בבהמה טהורה, והם "מפרסת פרסה", ו"מעלה גרה". (132)

ומה שחיה טמאה נכללה בכלל בהמה טמאה, הוא לענין איסור הרבעה [של חיה אחת עם חיה אחרת]. שאיסור זה מפורש רק בבהמה, שנאמר בה [ויקרא יט יט] "ובהמתך לא תרביע כלאיים", ומשמע בין בהמה טמאה ובין בהמה טהורה, ומכך למידים אף לחיה. (133)

וכן, דברי הברייתא שבהמה טמאה שנכללה בכלל חיה טמאה, נצרכו לכדרכי:

דתניא, נאמר בפרשת העלם טומאה של מקדש וקדשיו [ויקרא ה ב] "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא, או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה, ונעלם ממנו [דבר טומאתו, ונכנס בשוגג בטומאתו למקדש, או אכל בטומאתו בשר קודש, וכפי שיבואר לקמן], והביא את אשמו לה' על חטאתו אשר חטא".

ולכאורה, מפשט הכתוב משמע, שעל מגע טומאה בלבד, בשוגג, מביאים קרבן חטאת [ובלשון הכתוב "אשם", שהוא קרבן עולה

ודנה הגמרא במה שאמרנו: **חיה בכלל בהמה — מנלך?**

דכתיב [דברים יד ד ה] "**זאת הבהמה אשר תאכלו: שור, שה כשבים, ושה עזים, איל וצבי ויחמור, אקו, דישון, תאו וזמר**".

ויש לדקדק בכך שפתח הכתוב "זאת הבהמה", וסיים ב"איל וצבי", שהן חיות: **הא כיצד?**

אלא מכאן למדנו שחיה היא בכלל בהמה.

בהמה בכלל חיה, מנלך?

דכתיב [ויקרא יא ב ג] "**זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ, כל מפרסת פרסה**". פתח בכתוב ב"זאת החיה", וסיים ב"מפרסת פרסה", שהם סימני בהמה, **הא כיצד?**

אלא מכאן למדנו שבהמה בכלל חיה היא.

עוד דנה הגמרא, לשם מה נכללו החיות והבהמות אלו באלו, כפי ששינונו בברייתא:

ומבאר הגמרא: **חיה טהורה נכללה בכלל בהמה טהורה, לסימנים**. שאף על פי שלא

בהמה טהורה לענין שנבלתה מטמאת כנבלת בהמה טהורה. ועוד למידים מכך את איסור הרבעת כלאיים בחיה טהורה. והגמרא כאן לא הזכירה אלא את אחד מדברים אלו שלמידים מהכללת חיה בבהמה. [רש"י]

133. פירשו התוספות, שמחמת שחיה בכלל בהמה למידים מכך אף איסור הרבעה. אמנם, אף ללא הלימוד כאן היינו יודעים זאת, כיון שאפילו

אומר בכך". וכאן כינה אותו "רבי ישמעאל". ומבאר המהר"ץ חיות לפי שבינתיים למד ממנו בן עזאי את הדרשה "וכי ימות מן הבהמה, זו בהמה טמאה" וכו'. ושוב חובה עליו לקרותו רבי. וכפי ששינונו בברייתא דקנין התורה, "הלומד מחבירו דבר אחד — חייב לקרותו רבי".

132. עוד למדים מכך ש"חיה טהורה בכלל

ויורד].

טמאה בכלל חיה. שאם לא כן, לא היה פסוק זה של "בהמה טמאה" מיותר, ולכן לא היה לנו מקור ללמוד את דברי רבי שאין מביאין קרבן עולה ויורד אלא רק על אכילת קודש או ביאת מקדש בטומאה.

וממשיכה הגמרא בביאור הברייתא בה עסקנו לעיל:

בהמה טהורה נכללה בכלל חיה טהורה.

לשם מה? - ליצירה. שדינה של בהמה טהורה הנוצרת מן אדם [כפי שיבואר להלן] הוא כדין חיה הנוצרת מאדם [ונקט לשון "יצירה", לפי שבריאת החיות נקראת יצירה. וכפי שנאמר בספר בראשית ב' יט "ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה"]. וכיון שבריאת החיה נקראת "יצירה" כמו בבריאת האדם, הרי שלילדת חיה יש דין יולדת אדם, וכפי שיבואר.

וכך הוא דין זה:

דתנו, (134) אשה המפלת מין בהמה חיה ועוף, בין אם לעוברים אלו שנפלו היתה צורת בעלי חיים טמאין, בין אם היו טהורין, הרי שאם היה זכר, תשב האשה לזכר. והיינו כדין טומאת היולדת זכר, שטמאה שבעה ימים כנדה [ויקרא יב ב-ד], ואחר כך תשב שלשים ושלשה יום בדמי טהרה [בימים אלו היא טהורה היא לבעלה, (135) אך אינה רשאית להיכנס למקדש

רבי אומר: הרי חיה בכלל בהמה היא. כפי ששינונו. ואם כן, אקרא אני, כלומר, די לי אם אקרא בלשון הכתוב "חיה טמאה" בלבד, ואני אלמד שכן דינה של נבלת בהמה.

ואם כן, "או נבלת בהמה טמאה", למה נאמרה?

אלא למידים כך: נאמרה כאן, לגבי הנוגע בטומאה בשוגג "או נבלת בהמה טמאה". ונאמר לחלן, [ויקרא ז' כא לגבי הנוגע בטומאה במזיד] "ונפש כי תגע בכל טמא: בטמאת אדם, או בבהמה טמאה, או בכל שקץ טמא, ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה", ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". ומבואר בפסוק זה שאין חיוב כרת אלא רק אם אכל אדם טמא בשר קודש.

ומכך למידים: מה לחלן, לגבי הנוגע בטומאה במזיד, אינו חייב כרת אלא על טומאת קדש, כלומר, שאכל קודש בטומאתו, דהיינו, שאינו מתחייב על מגע טומאה בלבד.

אף כאן, לגבי הנוגע בשוגג, אינו מביא קרבן עולה ויורד אלא רק על טומאת קדש, אם אכל בשר קודש או נכנס למקדש בהיותו טמא.

ולשם לימוד זה, צריכים אנו להכליל בהמה

134. נדה כא א.

135. ואף אם רואה דם, דם טהור הוא. וראה ברש"י ורמב"ן, ויקרא יב ד.

בעופות למידים איסור הרבעה כלאיים מ"בהמתך בהמתך" כמבואר בבבא קמא נד ב. וכן כתב בספר יראים [סימן רל"ב] שעוף לא למדנו לא במשנה ולא בברייתא ומביא מן הגמרא בבבא קמא שם.

ולא ליגע בקודש⁽¹³⁶⁾].

וכן אם היה לדבר שהפילה צורת נקבה, תשב לנקבה, כדין טומאת יולדת נקיבה, שהם שבועיים ימי נידה, ולאחריהם ששים וששה ימי טהרה.⁽¹³⁷⁾

וחזורת הגמרא לבאר טעם שיטת חכמים שבמשנתנו, הסוברים שנבלת עובר במעי אמו, אינה מטמאה כלל. בין אם העובר הוא של בהמה טהורה, ובין הוא של טמאה.

ודנה הגמרא: ולרבנן, הסוברים שנבלת העובר אינה מטמאה, האי קרא, הפסוק שממנו למד רבי יוסי שנבלת עובר בהמה טמאה מטמאה [וכפי שהובא לעיל "נפש כי תגע בכל טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה", ומכך שכתוב "טמאה" למידים שהנידון הוא נבלת העובר, שהרי נבלת בהמה מטמאת בכל ענין, בין נבלת טמאה ובין נבלת טהורה].

אם כן, לרבנן, למה לי לכתוב בפסוק "בהמה טמאה"? הרי נבלת טהורה אף היא מטמאת?

ומתרצת הגמרא: בוליה, כל הפסוק הזה [המזכיר אף חיה טמאה], לכדברי, לדרשתו של רבי, הלמד בגזירה שוה של "בהמה –

ואם אינו ידוע אם הפילה דמות זכר או נקיבה, תשב לזכר ולנקבה. שמטילים עליה את חומרת שניהם. לענין טומאת יולדת, היא טמאה שבועיים ימים כנקבה, ולעומת זאת, לענין ימי הטוהר, יש לה לאחר השבועיים ימי טוהר רק עד יום הארבעים ללידה, ואם ראתה דם אחר אותם ארבעים יום, הרי היא טמאה.

דברי רבי מאיר. וטעמו, כמו שהובא לעיל, לפי שבריאת חיה נקראת "יצירה" כבאדם.

וחכמים אומרים: כל שאינו מצורת אדם, אינו ולד! ואין לידתו מטמאת כלל.

136. בתורה תמימה [ויקרא פרק יב אות לא] הביא מן האחרונים שיש הסוברים שאשה נדה לא תבוא אל בית הכנסת, משום שבתי כנסיות שלנו הם מקדש מעט, וכתוב "ואל המקדש לא תבוא".

ודחה זאת התורה תמימה, לפי שאם כן, הרי לעולם תהיה האשה אסורה לבוא לבית הכנסת. כיון שילדה פעם אחת, הרי היא מחוסרת כפרה. ועוד קשה, היאך אנשים באים לבית הכנסת בטומאתם? אלא ודאי הלכה היא כמו שכתב רש"י בספר הפרדס שאשה מותרת לבוא לבית הכנסת בכל זמן. והדמיון בין בית הכנסת לבית המקדש הוא רק על דרך הדרש והמוסר. אך לא לענין עיקרי הדינים.

137. בטעם ההבדל שבין ימי טוהר ליולדת זכר לבין היולדת נקיבה, כתב הרמב"ן [ויקרא יב ד]: וטעם הכפל בנקבה, או כדברי רבי אברהם על דעת רבי ישמעאל, שאמר, שהזכר נגמר [במעי אמו] לארבעים ואחד יום, והנקבה לשמונים ואחד [נדה ל א]. אבל לדעת חכמים, שאמרו אחד זכר ואחד נקבה ארבעים ואחד, הטעם בעבור כי טבע הנקבה קר ולח, והלבנה ברחם האם רבה מאוד וקרה. ועל כן ילדה נקבה. ועל כן צריכה ניקיון גדול מפני ריבוי הלחות והדם המעופש שבהם, ומפני קרירות, כיודע, כי החוליים הקרים צריכים בנקיותם אריכות זמן יותר מן החמים.

א. **טומאת מגע**, כאשר נוגע אדם או כלי או אוכל במת, או בכל דבר טמא, כמו נבלה או שרץ טמא. טומאה זו מפורשת בתורה, שנאמר [במדבר יט יא]: "הנוגע במת לכל נפש אדם, וטמא שבעת ימים".

ב. **טומאת אהל**, שנטמא בה מי שבא באהל שנמצא בו המת [לכל הפחות כזית ממנו]. טומאה זו אף היא מפורשת בתורה, שנאמר [במדבר יד יט]: "כל הבא אל האהל, וכל אשר באהל, יטמא שבעת ימים".

ג. **טומאת משא**: טומאה זו חלה על אדם הנשוא את הטומאה, אף שלא נגע בה. ואף אם נשאה על גבי אבן, הואיל ונשאה, נטמא. טומאה זו אינה מפורשת בתורה אלא מפי השמועה נלמדה [ספרי פרשת פרה על הפסוק "וכל אשר יגע על פני השדה". ראה רמב"ם שם הלכה ב וכסף משנה שם].⁽¹³⁹⁾

ד. **טומאת היסט**, היא בכלל טומאת משא. היא, שאף אם גרם לטומאה לזוז, והסיטה ממקומה, וכגון קורה המונחת על הכותל, ועל צידה האחד מונחת הטומאה, והזיז איש טהור את צידה האחר של הקורה, וגרם לתנועת הטומאה, הוא נטמא בטומאת היסט. כמו כן נכלל בטומאת משא והיסט חידוש שנאמר רק בוב, שאם הסיט אדם זב את הטהור, או שנשאו, הרי הוא נטמא בטומאת היסט ומשא [ודבר זה נאמר רק

בהמה" שאף הנטמא לנבלת בהמה טמאה בשוגג, אינו מביא קרבן אלא עד שיאכל קודש או שיבוא למקדש בטומאה, הוא **דא. דא. דא.** לצורך כך נדרש פסוק זה.⁽¹³⁸⁾

מתניתין:

כהמשך למשנה הקודמת, שמתבאר בה דינו של עובר בהמה אשר מת בתוך מעיה, מבארת משנתנו את דין העובר של אשה שמת בתוך מעיה, מהי טומאתו, ומה הוא דינה של אמו, וכן בטומאת הנוגע בו.

עיקר הנידון הוא בענין "טומאה בלועה", שהיא דבר טומאה [כגון חתיכת נבילה, וכדומה] הבלוע בתוך גוף אחר, שאינו מטמא כי הוא "בלוע".

כמו כן עוסקת הסוגיא בענין "טהרה בלועה", שהוא דבר טהור הבלוע בתוך גוף אחר, ומחמת בליעתו הוא אינו מקבל טומאת מת גם אם נמצא הגוף הבלוע בתוך אהל המת.

כמו כן, אם יש טומאה יחד עמו באותו גוף הבלוע, הוא אינו מקבל טומאה, עקב היותו "בלוע".

הסוגיא לפנינו עוסקת בעניני טומאה וטהרה, והרי כמה מושגים מבוארים בענינים אלו

בפרשה זו — והוא לימודו של רבי — נשנתה וחזרה כל הפרשה.

139. לדעת תוס' [להלן בסוגיא] טומאת משא אינה אלא כאשר הסיט והזיז את הדבר ממקומו. וכך היא שיטת הר"ש מסכת זבים פרק משנה ג.

138. אלא אם כן, יש להקשות מדוע נכתבה תיבת "טמאה" אף כלפי חיה, והרי לדרשתו של רבי אין צורך לכתוב "טמאה", אלא רק אצל בהמה? ופירש רש"י על פי דברי הגמרא בשבועות יט א, שפרשה שנאמרה ונשנית, מפני חידוש אחד נשנית. כלומר, שבשביל חידוש אחד שנתחדש

בזב, ולא בשאר הטמאים].

ו. "טומאה בלועה" תבואר בסוגיא שלפנינו.

ה. **בית הסתרים**: טומאת מגע חלה רק כאשר נעשה המגע במקום גלוי שבגוף. אולם טומאה הנמצאת בתוך חלל הגוף, שהוא נסתר, אינה מטמאה במגע. וזאת למידיים מן הכתוב [ויקרא טו יא] "כי אשר יגע בו הזב, וידיו לא שטף", מלמד הכתוב שאין הזב מטמא אלא כשנגע בידים, שהן גלויות, ולא כשנגע במשהו בבית הסתרים שלו. ואף את שאר הטומאות למידיים מכאן, שאינן מטמאות אלא במגע הגלוי ולא במגע מוסתר, לפי שהוציא הכתוב טומאת מגע בלשון "נגיעה", ללמדנו שכל טומאה הבאה על ידי מגע, אינה מטמאת בבית הסתרים [נדה מב א]. אולם, טומאת משא חלה אף אם הטומאה נמצאת בבית הסתרים. כי אף על פי שאין הנגיעה שם מטמאת, מכל מקום, האדם הנושא את הטומאה, נטמא במשאו [רמב"ם טומאת מת א ח], לפי שטומאת משא אינה תלויה במגע, אלא עיקרה בנשיאה.

ז. **טומאת אוכלין**: כשם שהאדם נטמא במגעו עם הטומאה, כך נטמאים האוכלין [אם הוכשרו לכך על ידי שטיפה באחד משבעה משקין]. ואין אוכלים מקבלים טומאה אלא אם כן, היו ראויים למאכל. אך אם נתעפשו או נרקבו ואינם ראויים, הם אינם מקבלים טומאה. וכן נבלת חיה או בהמה אינה מטמאת את האדם או האוכלים אותה אלא כאשר היא בתורת "אוכל", שמצד עצמה היא ראויה לאכילה. אך אם נתקלקלה, ושוב אינה "אוכל", היא אינה מטמאת. [תיכף להלן בגמרא נדון בזה].

האשה שמת ולדה בתוך מעיה, ופשטה חיה, מילדת, את ידה לתוך מעי האם, ונגעה בו בולד. הרי

החיה טמאה⁽¹⁴⁰⁾ **טומאת שבעה ימים**, כדין הנוגע במת.

ואילו **האשה המעוברת, טהורה**,⁽¹⁴¹⁾ **עד**

אולם דעת הרמב"ם [טומאת מת א ו] שאף על פי שלא זוהו והוסטה הטומאה ממקומה, יש בכך טומאת משא. וראה **מנחת חינוך** קס"א ג ורס"ג ב'.

140. להלן עב א מבארת הגמרא שטומאה זו נאמרה אף לדעת רבי ישמעאל [הסובר שעובר במעי אמו טהורה. ראה הערה הבאה]. ומדברי סופרים היא, גזירה שמא יוציא עובר ראשו חוץ לפרוודור הרחם, והרי הוא כילוד ומטמא — ותסבור החיה שעדיין הוא בתוך מעי אמו ואינו מטמא. ומשום כך גזרו עליו אף כאשר עדיין הוא בפנים. אמנם על היולדת עצמה לא גזרו זאת, הואיל והיא ודאי מרגישה אימתי הולד

יוצא.

141. להלן עב א מובאת מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא האם עובר מת במעי אשה טמא או טהור. לדעת רבי ישמעאל טהור ולדעת רבי עקיבא טמא.

ובדין משנתנו שהאשה עצמה טהורה, נחלקו **הראשונים** האם נאמר הוא אף לדעת רבי עקיבא או שאינו אלא לרבי ישמעאל. אך רבי עקיבא סבור שאף היולדת עצמה טמאה.

לדעת רש"י [לקמן עב א ד"ה לא] טהורה האשה, משום שמגע העובר מגע בית הסתרים הוא. [ולדעת רבי עקיבא החיה טמאה משום שטומאה בלועה מטמאת. ודעת רבי עקיבא

גמרא:

מבואר, לכאורה, במשנתנו, שטומאה בלועה אינה מטמאה. ומשום כך היולדת טהורה, לפי שהעובר המת בלוע בתוכה. (144)

ועל כך (145) אמר רבה: כשם (146) שטומאה בלועה בתוך דבר אחר, כגון עובר מת,

שיצא הולד המת. (142) לפי שכל זמן שהוא בתוכה, הוא אינו מטמאה. (143)

ובגמרא יבואר טעם ההבדל שבין האם למיילדת.

בבית, הבית טהור. יצא, הבית טמא. וכתב בשו"ת הרא"ש [כלל ל א] שכך אנו שונים כאן, שהאשה טהורה עד שיצא הולד. וזהו פירוש המדרש: המת בבית, היינו בבטן האשה, הבית טהור. כלומר, האשה טהורה. יצא ממנו, האשה טמאה.

144. על פי דברי רש"י לקמן [עב א] ד"ה לא תימא.

145. להלן [עא ב] מבארת הגמרא את החידוש שבדברי רבה [שאינו משתמע לא ממשנתנו ולא ממשניות אחרות המובאות בגמרא לקמן] שאף שתי טבעות, אחת טמאה ואחת טהורה הבלועות יחדיו במעיו של אדם, אין הטמאה מטמאת את הטהורה [ולהלן יתבאר הלכות אלו ודברי רבה בהרחבה, בגמרא ובהערות].

146. מלשון דברי רבה "כשם שטומאה בלועה אינה מטמאה כך טהרה בלועה אינה מיטמאה", הוכיח הצ"ח שהדין היותר פשוט הוא שטומאה בלועה אינה מטמאה, והדין המחודש יותר הוא הדין שטהרה בלועה אינה מיטמאה. ולכן משמיע רבה שיש ללמוד הדינים זה מזה, אך למעשה אין חילוק ביניהם.

ומעיר הצ"ח שלכאורה פשוט הדברים היא להיפך. שדין טהרה בלועה, פשוט יותר מדין טומאה בלועה. וכמו שמבואר במשנה באהלות, שכלי חרס מציל על טהרה שנמצאת בתוכו מלהיטמא על ידי טומאה אחרת הנמצאת

תידון להלן בע"ה]. הר"ן הקשה על כך שאם אין בזה טומאת מגע, מכל מקום, יטמא משום טומאת משא. ונקט הר"ן וכן בעל המאור, שהאשה עצמה טהורה משום שאף שטומאה בלועה מטמאת, מכל מקום, אינה מטמאת את בלועה. [ובישוב דברי רש"י, יש לומר על פי דברי המאירי, שאף טומאת משא אין כאן, לפי שהעובר חלק מאמו הוא. ועובר ירך אמו. ובאופן זה, אין טומאת משא].

דעת הרמב"ן והרשב"א שמשנתנו לא נאמרה אלא לדעת רבי ישמעאל. אך רבי עקיבא סבור שאין הכי נמי, אף האשה עצמה טמאה.

142. התוספות הכריחו שמדובר ב"שלא העגיל הראש כפיקה". [שלא נשלם העיגול שבאש לכדי "פיקה". והוא עיגול הטויה שנשים טוות בו]. לפי שאם העגיל הראש כפיקה, מטמא העובר בנבלתו. כמו ששנינו [אהלות ז ד] "אין לנפלים פתיחת קבר עד שיעגילו ראש כפיקה". כלומר שכאשר נפתח ה"קבר" [כינוי לרחם] נחשב עובר זה כנפל ומטמא אף שעדיין לא יצא. ועל כן מוכח, שמדובר במשנתנו באופן שעדיין לא העגיל הראש כפיקה.

באופן נוסף מבארים התוספות, שאף אם העגיל הראש כפיקה, יתכן לומר שהתנא במשנתנו סובר כדברי התוספתא באהלות [סוף פרק ח'] ששנו שם "אין לולד טומאה עד שיצא לאויר העולם" אפילו העגיל ראש כפיקה!

143. מובא במדרש [תחילת פרשת חוקת]: המת

שהוא טמא, ונמצא בתוך גוף האשה, אינה מטמאה אחרים במגע [כאשר נוגעים בה],

ובמשא [כאשר אדם נושא אותה],⁽¹⁴⁷⁾ כך מטהרה, דבר טהור, בלועה בתוך דבר אחר,

באותו אהל, אולם אינו מציל על טומאה שבתוכו מלטמא. ואם כן, מדוע נקט רבה שדין טומאה בלועה פשוט יותר מטהרה?

ועל כרחק צריך לומר, כיון שדין טומאה בלועה מפורש במקרא [היינו באוכל נבילה סמוך לשקיעה החמה כפי שנשנה בגמרא בסמוך], לכן פשוט הוא יותר.

ואמנם נוקט הצ"ח, כי אם במקרא עצמו היתה היכולת בידינו לתלות טעם ההיתר באחד מהם [כגון בשתי טבעות הבלועות ואחת טמאה ואחת טהורה, (ענין זה נידון להלן בע"ב) ודין התורה היה ששתיהן טהורות ולא ידוע לנו מי הטהור ומי הטמא], ודאי היינו תולין יותר את טעם ההיתר בטהרה. ואילו ההצלה על הטומאה היתה נלמדת מן הטהרה.

147. גדר דין טומאה בלועה

ביסוד דין "טומאה בלועה אינה מטמאה", מצינו שני מהלכים בדברי המפרשים:

א. הטומאה במקומה קיימת, רק שאין בה כח לטמאות [אם משום שאין מגעה מגע של טומאה, או משום שהגוף שבה היא בלועה, מציל מטומאתה].

ב. הטומאה הבלועה נעשית כמי שאינה [הן לענין טומאתה, והן לענין יכולתה לטמאות דברים אחרים], ולכן אינה מטמאת. וכדלהלן:

המשנה למלך [מטמאי משכב ומושב א יד] כתב שטומאה חלה על העובר בעודו במעי אמו. ומשום כך, כאשר נימוח, יתכן בו ביטול ברוב, לפי שבתחילת חלות טומאתו לא היה מעורב [שרק באופן זה יתכן ביטול, כי אם אין האיסור ניכר בתחילתו, אין בו ביטול. וראה הערותינו לעיל סט א בענין ביטול ברוב בחלב בהמה שאחד מאבריה טריפה]. ומבואר, שעובר זה, אף

שהוא בלוע במעי אמו הוא נחשב כדבר קיים וטמא לעצמו.

וכדרך זו שהטומאה הבלועה קיימת במקומה ואינה בטילה, נקט הגרי"ז [בכורות כב א ועי"ש שהוכיח כן בלשון הרמב"ם]. וכן משמע בלשון הרמב"ם [טומאת מת כ א], שהשווה דין "בלועה" ל"צמיד פתיל", ומשמע שבשניהם אין זה אלא רק "הצלה" מן הטומאה, אך הטומאה עצמה קיימת. וכן נקט הזכרון שמואל [מכתבים עמוד תקכ"א] בדעת הרמב"ם, שהבליעה מפקיעה ממנו דין נוגע ודין נושא. דהיינו, שרק אין בכוחו לטמא, אך עיקר הטומאה, קיים.

וכך מגדיר החזון איש את הדבר [כלים יט כג]:

"נראה, שבלוע שהוא טהור, אינו בטל מציאותו. אלא, שאינו מחדש בעולם היותו חדשות [כגון היות טומאה], שאין כניסתו כניסה, ואין היסטו היסט. והלכך, כשיצא, הוא בטומאתו. שאילו היה בטל מציאותו, היה הדין שישוּב אל העולם בטהרה אם הקיאו".

אכן, מדברי רש"י [נדה מב ב ד"ה טומאה בלועה] מבואר שלדעתו טומאה בלועה אינה מטמאה. וז"ל: טומאה בלועה אינה מטמאה, דהרי היא כמי שאינה, ואין בה לא מגע ולא משא.

וכן כתב הקרית ספר טומאת מת פרק א'. [וכן משמע מדברי התרומת הדשן הלכות בשר בחלב שנקט שכשם שטומאה בלועה לא מטמאה את הטהרה הבלועה, כך איסור בלוע לא אוסר היתר בלוע. דהיינו, רק מן הטעם שהוא כמי שאינו ויעו"ש].

אף מדברי רש"י כאן עא א ד"ה מי [וכן בדברי הרמב"ן] יש לדון, לכאורה, שטומאה בלועה כמי שאינה, ורק משום כך אינה מטמאה.

אינה מיטמאה. כלומר, אינה מקבלת טומאה, (148) כגון, אם היתה הטהרה בלועה כאשר היתה באהל המת. (149) [להלן מתבאר שדבר זה נלמד בקל וחומר].

ודנה הגמרא: **טומאה בלועה, מנלן** שאינה מטמאת אחרים?
דכתיב לגבי אדם שנטמא באכילת נבלת

כיון שדעתו של הכהן על אברים אלו, ורוצה הוא בהם שיהיו חלק מגופו. ועי"ש שעל פי דרך הר"ש יש להתיר באופן זה].

אמנם החזון יחזקאל [מקואות ח ד] כתב לדחות הבנה זו בדברי הר"ש, שאין כונת הר"ש לומר שיסוד דין טומאה בלועה שבטילה אגב גופו. משום שאם כן, מדוע טבעת טהורה הבלועה בגופו אינה נטמאת בכניסתו לאהל המת? אלא ודאי כוונתו שכשם שטומאה בלועה בטילה אגב גופו לענין כך שיחשב בלוע ואינו מטמא, כמו כן בטל דבר הבלוע ואינו חוצץ. ואין זה בטל לגמרי להיות כגופו ממש. ועיקר דין זה שהבלוע אינו מטמא, מגזירת הכתוב הוא. לדעת הגרי"ז [בכורות כב א], הטומאה הבלועה נשארת כמות שהיא. ונראה שאף בעת בליעתה, יש בכוחה לטמא. והגוף הבלועה, אינו אלא "מציל" מן הטומאה. וראה שם שהוכיח זאת מלשון הרמב"ם שהשווה דין טומאה בכלי חרס צמיד פתיל, לטומאה בלועה אצל אדם או בהמה. ואף שלכאורה דין הצלה מן הטומאה בכלי חרס אינו מטעם בליעה, אלא הצלה גרידא היא, מכל מקום, מוכח שיסוד דינם אחד הוא. שהגוף הבלוע וכן הכלי המכסה על הטומאה, דינם שמצילים על הטומאה, שלא תבקע לחוץ.

148. ראה שו"ת חתם סופר יו"ד שני"ד, שכתב על פי דברי הפרי מגדים או"ח (אשל אברהם) סימן שמ"ג ס"ק ב' שמצדד כי לענין איסור טומאת כהן, אף טהרה בלועה מטמאת מדרבנן.

149. המגן אברהם סימן שמ"ג ס"ק ב', הביא את דעת הרוקח שאשת כהן מעוברת מותרת

לפי שכתב רש"י "אלמא כיון שנבלעה הרי היא כמעוכלת לענין לטמא". ומעוכלת, משמע איננו. אך הנודע ביהודה [מהדורא תנינא יו"ד סימן קל"ה] שלל הבנה זו. וכתב: אין כוונת רש"י שבלועה נחשבת כמעוכלת. אבל כוונתו שלענין דין טומאה כשם שמעוכל אינו מטמא כך בלוע אינו מטמא. והגע עצמך, שהרי אילו בעל טבעת טמאה, טובל ואוכל בתרומה. וכי סלקא דעתך שמטעם עיכול הוא? והרי ודאי לא שייך עיכול בטבעת.

ומבואר לכאורה שלדעת רש"י כאן אין צורך שלטומאה בלועה יהיה דין של "מעוכל" ומכי שאינה [וצ"ע מלשון רש"י בנדה שהובא לעיל]. וכן מבואר בדעת המאירי [נדה סב ב] ש"בלועה" אינו נידון כמעוכל. ואף אם אינו מעוכל, אינו מטמא.

בשיטת הר"ש [מקואות י ח] משמע לכאורה, שגדר טומאה בלועה הוא שבטילה הטומאה אגב הגוף הבלועה. ממה שכתב שם על דין התוספתא, שחץ שנתחב באדם ואינו נראה כלפי חוץ לפי שקרם עליו עור מלמעלה, אינו חוצץ ויכול האדם לטבול ולאכול בתרומה. וביאר הר"ש שכשם שלענין טומאה, כאשר היא בלועה הרי היא בטילה אגב גופו, הוא הדין לענין חציצה שבטל הדבר החוצץ, אגב גופו.

[וראה באגרות משה יו"ד ח"א סימן ר"ל ענף ז' שדן על פי דברי הר"ש בענין כהן שצריך שישתילו לו אבר ובשר ועצם מניטלו ממת. דכיון שטומאה בלועה בטילה אגב הגוף, לכאורה אף האברים בטילים אגב גופו. וכן אברים המגולים חיצונית ואינם בלועים לגמרי, נוקט האגרות משה להתיר את השתלתם בכהן.

בהמה [ויקרא יא מ]: "והאובל מנבלתה, יכבס בגדיו, ויטבול לטהרתו, וגם אחר הטבילה הוא אינו נטהר מיד, אלא] וטמא עד הערב, [וכשבא הערב הוא נטהר]" (150).

ומוכיחה הגמרא: **מי לא עסקינן, האם לא**

מדובר כאן גם באופן דאכל סמוך לשקיעת החמה, וטבל מיד, ובשקיעת החמה עדיין קיימת חתיכת הנבילה בבטנו, ועדיין היא לא נתעכלה, (151) ובכל זאת, על אף שעדיין קיימת הנבילה במעיו, **קאמר רחמנא שטהור** כבר בערב! (152)

כך לענין זה, כיון שדין עובר הוא כדין מי שהעובר נמצא בתוכו.

150. מקור נוסף לכך שטומאה בלועה אינה מטמאה, שנינו בתורת כהנים:

נאמר [ויקרא יא ג]: "וכל כלי חרש אשר יפול מהם", יש מהם לטמא, ויש מהם שלא לטמא. פרט לתרנגול שבלע את השרץ, ונפל לאויר התנור, טהור. שטומאה בלועה אינה מטמאה.

151. כך פירש רש"י. וכן כתבו התוספות מנחות ס ט א ד"ה בלע שמדובר בשלא שהה כדי עיכול. וכן נקט הר"ש [אהלות יא ז].

152. א. בנדה מב ב נחלקו אביי ורבא האם טומאה הנמצאת במקום בית הבליעה עוד קודם שנתעכלה ובאה למעיים, נחשבת כבלועה כיון שבמקום בית הסתרים היא. [ובמקום הסתר אין הטומאה מטמאת] ומוכיח אביי מקרא, שטומאה בלועה היא. מדתניא:

"יכול תהא נבלת בהמה מטמאת בגדים אבית אבליעה [שאין טומאה בבית הבליעה אלא לנבלת עוף טהור]. — תלמוד לומר "נבלה וטרפה לא תאכל לטמאה בה", מי שאין לה טומאה אלא באכילתה. [היינו נבלת עוף טהור שקודם שבאה לבית הבליעה אינה מטמאת] יצתה זו [נבלת בהמה] שטמאה אף קודם שיאכלנה. ויעוי"ש שמנסה הברייתא ללמוד בקל וחומר שאף נבלת בהמה תטמא בבית הבליעה,

ליכנס לאהל המת. אף שיש לחוש שמא עוברת זכר ואסור לו להיטמא, מכל מקום, ספק ספיקא הוא: א. ספק אם הוא בן או בת. ב. גם אם הוא בן, הרי יש ספק אם הוא נפל או בר קיימא. ומשום כך מותרת ליכנס.

והקשה על כך המגן אברהם, הרי בלאו הכי מותרת ליכנס, שהרי עובר זה הוא בגדר "טהרה בלועה" במעו אמו, ואינו מיטמא כמבואר בסוגיא כאן?

האבני מילואים סימן פ"ב ס"ק א' יישב, שבמסכת יבמות עח א מבואר, שעל אף שכריסה של האם חוצצת בפני כל העובר [ראה שם שהנידון הוא לענין טבילת גירות]. מכל מקום, אין הדבר נחשב כחציצה. לפי שכך הוא גידולו של העובר ולא חציצה היא [לשון רש"י שם]. ואם כן, הוא הדין כאן כאשר נכנסת האשה באהל המת, אין העובר נחשב כטהרה בלועה ואינו ניצול בפני הטומאה. ומשום כך צריך לסברת הרוקח, דספק ספיקא הוא. וכעין זה כתב המנחת חינוך מצוה רס"ג.

וראה עוד בקובץ שיעורים שכתב ליישב קושיית המגן אברהם, שאף על פי שאין העובר מקבל טומאה לפי שטהרה בלועה הוא, מכל מקום, אסור להכניסו לאהל המת, לפי שעצם הכניסה לאהל המת, אף שאינה מטמאה, אסורה. עוד על דברי הרוקח, עיין שו"ת עונג יו"ט יו"ד קט"ו שהקשה הרי עובר הנמצא במעי זר, קיימא לן שדינו כזר, ואם כן, מדוע תיאסר אמו ליכנס לאהל המת, והרי אף שאמו כהנת, מכל מקום, כוהנות לא הוזהרו על הטומאה, ואף דינו

שאינה ראויה ליתנה לגר לאכילה, שהרי כאשר היא בתוך גוף האדם, לאחר שנאכלה על ידו, הוא מאוסה, ואינה ראויה למאכל אדם. ואם כן, יתכן שהטעם שאינה מטמאה הוא משום שאינה קרויה נבילה, ולא משום שטומאה בלועה היא! (154)

ומוסיפה הגמרא: הניחא, קושיא זו אינה קשה לדעת רבי יוחנן, דאמר: אחת זו, בין לטמא אדם, שהיא טומאה חמורה, ואחת זו, בין לטמא אוכלים ומשקין, שהיא טומאה קלה, יש בכוחה של הנבילה לטמאות אפילו כאשר נפסלה לאכילת אדם, עד שתסריח

ומוכח שאם הטומאה בלועה בתוך גופו, אף שהיא קיימת, היא אינה מטמאה ואינה מעכבתו מלהיטהר. (153)

אך דוחה הגמרא: הרי נאמר בספר דברים [יד כא]: "לא תאכלו כל נבלה. לגר [תושב, שאינו ישראלי] אשר בשעריך, תתננה, ואכלה". ולמידים מכך, שרק נבלה הראויה ליתנה לגר לאכילה, קרויה נבלה. ואילו נבלה שאינה ראויה לגר לאכילה, אינה קרויה נבלה, ואם כן, ודלמא, יתכן שדוקא נבלה אשר נאכלה סמוך לשקיעת החמה, אינה מטמאת, כי שאני התם, דלא חזיא לגר,

ב'.

153. אף שאפשר היה לומר שהטעם שאין הוא נטמא היינו משום שהמגע בטומאה זו, הוא מגע בית הסתרים. [שהרי נמצאת היא בתוך גופו, ותוכו של אדם בית הסתרים הוא] ומגע בית הסתרים אינו מטמא,

אולם רש"י דחה אפשרות זו, שהרי גם אם אין מגע זה מטמא, הרי שמשא בית הסתרים מטמא. כמבואר בנדה מב ב, שמשא בית הסתרים מטמא. ועל כרחך כיון שטומאה זו בלועה, אינה מטמאת לא במגע ולא במשא.

154. הקשה התפארת יעקב: הרי לקמן [קג ב] מובא, שאם אכל חצי כזית איסור והקיא וחזר ואכלו חייב. שהרי נהנה גרונו בכזית. ומוכח, כיון שמתחייב על כך, נחשב הדבר כאכילה. ואף שלאדם אחר אינו ראוי לאכילה כיון שמאוס עליו, מכל מקום, על כרחך שלעצמו הוא ראוי. שהרי חייב עליו.

וקשה על דברי הגמרא כאן [שאחר שנבלעה החתיכה שוב אינה ראויה לגר], מה נפקא מינה אם ראויה היא לגר, הרי ראויה היא לאוכל

ופרכינן מדאמר קרא [לעיל] "בה" — "בה" בנבלת עוף טהור ולא באחרת. ומכך למידים שנבלת בהמה אינה מטמאת כאשר בלועה היא. והקשו התוספות, מדוע לא שונים מקור זה אף כאן לענין טומאה בלועה?

ותירו, שלדעת אב"י שם, יש ללמוד דין טומאה בלועה מברייתא זו. אבל לרבא הסובר שמשום טומאת בית הסתרים אינה מטמאת, על כרחך יעמיד את דברי הברייתא שם שמדובר באופן שתחב לו חברו את הנבלה בבית הבליעה. [ולא היה מגע בין הטומאה לבלועה]. וחזר והוציאו קודם שיגיע לתוך מעיו, ובית הבליעה היה רחב ולא הסיתה כלל. [ולכן אף אין טומאת משא]. ורק באופן זה ממעט הפסוק טומאת נבלת בהמה. ומשום כך אין ללמוד מכך את מקור דין טומאה בלועה.

ב. מדברים אלו עולה, שלדעת תוס' טומאת משא אינה אלא כאשר הסיט והזיז את הדבר ממקומו. וכך היא שיטת הר"ש מסכת זבים פרק משנה ג.

אולם דעת הרמב"ם [טומאת מת א ו] שאף שלא זזה והוסטה הטומאה ממקומה, יש בכך טומאת משא. וראה מנחת חינוך קס"א ג ורס"ג

שהיא טומאה בלועה!?

ומתרצת הגמרא: עדיין ישנה אפשרות שנבילה בלועה, תהיה ראויה לגר, אם לקח ממנה חתיכה קטנה, ובלעה כשהיא שלימה, ולא לעסה, כי נהי דלא חזיא, על אף שהיא אינה ראויה לאכילה לאדם אחר אשר בפניו בלעה, כי היא נמאסת בפניו, אבל לאדם אחר, שלא בפניו נאכלה, מיוחדת חזיא ליה, ראויה היא עדיין לאכילה [אילו חזר האדם שאכלה, ופלטה], שהרי הוא אינו יודע שחתיכה זו נבלעה על ידי אדם אחר, ואינו מואס בה. וכיון שישנה אפשרות מעין זו, שחתיכה של נבילה בלועה תהיה ראויה לאכילה לגר, הרי היא נחשבת "נבילה" ומטמאה. וכיון שמצינו שאינה מטמאת את האדם הבלועה, גם אם היתה במעיו אחר שקיעת החמה, מוכח שטומאה בלועה אינה מטמאת.

ותיפסל אפילו לאכילת כלב, שפיר יש להוכיח שטומאה בלועה אינה מטמאה, מכך שאין הנבילה הנמצאת במעיו של אדם מטמאת אותו אפילו כשאכל אותה סמוך לשקיעת החמה, וטבל מיד, על אף שיש בכוחה לטמא אם לא היתה בלועה במעיו, שהרי עדיין לא נפסלה מאכילת כלב אלא רק מאכילת אדם. (155)

אלא לבר פדא, דאמר טומאה חמורה, שמתמאת אדם, אינה מטמאת אלא רק כשהיא ראויה לאכילת גר, ורק טומאה קלה, לטמא טומאת אוכלים ומשקין, היא מטמאת עד שתיפסל לאכילת כלב, (156) לדעתו קשה, איך מוכח שטומאה בלועה אינה מטמאת מכך שהאוכל נבילה סמוך לשקיעת החמה אינו נטמא מהנבילה שבמעיו, והרי יתכן שהוא נטהר בשקיעת החמה ממשום דנבילה זו הבלועה בגופו ונמאסה, לא חזיא לגר הוא. ומשום כך אינה מטמאתו, ולא מחמת

נבילה, יש לומר שדין זה הוא מעיקרא. כלומר כאשר כבר מחייה הסריחה הבהמה, ונפסלה לאכילה הגר. אולם היכן שהיתה ראויה לגר בשעה שנתנבלה, כבר חל עליה שם נבילה, ולא פוקע ממנה שם זה אלא עד שנפסלה לאכילת כלב. [רש"י]

156. כך פירש רש"י. ותמה הרשב"א, במה נשתנה אדם מאוכלין ומשקין. הרי אם נתמעטה נבלה זו מלטמא אדם, ודאי נתמעטה אף מכל טומאה אחרת. ואף אוכלין ומשקין אינה מטמאה. ואם מטמאת אוכלין ומשקין, דינה שתטמא אף אדם?

עוד הקשה הרמב"ן, ממה שכתב רש"י בכורות סג א, שטומאה חמורה, היא שמתמאת במשא ואף בגדים. וטומאה קלה, היא שמתמאת

עצמו, וכיון שראויה היא, לא פקעה הטומאה ממנה?

ותירץ: הדין שהאוכל חצי כזית והקיאו וכו', נאמר באופו שעדיין לא בא ה"חצי כזית" לתוך מעיו, אלא כבר כשהיה בגרונו, הקיאו. ובמצב זה עדיין ראויה החתיכה לאכילתו הוא.

אולם כאן מדובר שאף אם אכל סמוך לשקיעת החמה, מכל מקום, כיון שהיתה לו שהות לכיבוש בגדים ולאכילה, על כרחך שבזמן זה כבר הספיק המאכל ליכנס לתוך מעיו. ובאופן זה הרי שאפילו לו עצמו אין המאכל ראוי. ולכן אינו בכלל טומאת נבילה.

155. ואילו מה ששינוי שמיעטה התורה מ"לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תתננה", דכל נבילה שאינה ראויה ליתנה לגר לאו שמה

היטב⁽¹⁵⁸⁾], ובתוכו כזית מן המת, שאין כוחו גדול בהצלה מטומאה, שאינו מציל על הטומאה שבתוכו מלטמא, הן את הכלי שבו בה היא נמצאת, והן את כל הבית שבו נמצא הכלי עם הכזית מן המת, וכמו דאמר מר במסכת אהלות [תחילת פרק שביעי], לגבי טומאת אהל המת: טומאה "רצוצה", הטמונה בקרקע, ואין מעליה חלל בגובה טפח, בוקעת הטומאה ועולה, ומטמאת בטומאת אהל את כל המאהיל עליה עד לרקיע.

ואם ב"טומאה רצוצה", הטמונה ובלועה בקרקע הדין כך, שאין הקרקע מעכבת מן הטומאה מלטמא בטומאת אהל, ודאי הדבר שטומאת מת הבלועה בתוך כלי הרי היא בוקעת ועולה, ואין הכלי שבתוכו היא בלועה יכול לעכב בעדה מלטמא באהל.⁽¹⁵⁹⁾

אך ממיכה הגמרא לדון: אשכחן, אמנם מצאנו את המקור לכך שטומאה בלועה אינה מטמאת.

אולם מה שאמר רבה לעיל, "כך טהרה בלועה אינה מיטמאה [אינה מקבלת טומאה]", מנלן שאכן אינה מקבל טומאה?

ומבאר הגמרא: למדנו זאת בלימוד של קל וחומר מכלי חרס המכוסה ומוקף בצמיד פתיל, ש"מציל" הכלי הזה את הטהרה ה"בלועה" בתוכו מלהיטמא באהל המת, אך מאידך מצינו, שהוא אינו "מציל" את הטומאה הנמצאת בתוכו מלטמא באהל המת, ומכאן אנו למדים על טהרה הבלועה באדם, שאינה מיטמאה, בקל וחומר:

ומה כלי חרס המוקף צמיד פתיל⁽¹⁵⁷⁾ ודהיינו, על אף שמכסהו מחובר ומהודק בו

רק במגע, וצ"ע.

ונקטו הראשונים כפירושו של ר"ח, שטומאה חמורה היא טומאת נבלה. שמשעה שנפסלה לאכילת אדם, שוב אינה מטמאה כלל. וטומאה קלה היינו אוכלין שמשנפסלו שוב אינם מקבלין טומאה. והם אינם נפסלים אלא עד שיפסלו לאכילת כלב.

וכן מצינו בפסחים [מה ב] כי פת שעיפשה ונפסלה מאכילה ועדיין הכלב יכול לאוכלה, מטמאה טומאת אוכלין.

157. כך הוא לשון הכתוב ויקרא יט טו: "וכל כלי פתוח אשר אין עליו צמיד פתיל טמא הוא".

158. לשון רש"י שם: אם אין מגופת צמידותו פתולה עליו יפה בחיבור, טמא הוא. הא אם יש עליו צמיד פתיל, טהור.

פתיל, לשון מחובר בלשון עברי. וכן

[בראשית ל ח] "נפתולי אלוקים נפתלתי", נתחברתי עם אחותי.

159. כך פירש רש"י. ומדברי רש"י הללו, הוכיח המקדש דוד [קונטרס טהרות א ב] שבליעת קרקע חזקה ומצילה מן הטומאה יותר מבליעת כלי. ומוכח כן ממה שכתב רש"י שאפילו בליעת קרקע אינה מעכבת, וכל שכן בליעת כלי. ומוכח, שכוחה של קרקע גדול מכוחו של כלי.

לפיכך הוסיף ודקדק המקדש דוד, דכיון שכלי חרס צמיד פתיל מציל על טהרה, כל שכן קרקע מצילה על טהרה הבלועה בתוכה. [וראה שם שביאר לפי זה את שיטת הראב"ד טומאת מת טז ה שטומאה המונחת בקדירה בתוך הבית כנגד פתח הארובה, בוקעת הטומאה עד לרקיע אך יורדת רק עד הקרקע ולא עד התהום. וכלים טהורים שהיו טמונים בקרקע, טהורים. וכפי

מה לכלי חרס, דין הוא שיציל על הטהרה שבתוכו מלקבל טומאה כי מצינו שכוחו גדול למנוע טומאה יותר מאדם, שכן אין כלי חרס מטמא מגבו, שאינו נטמא אלא אם נכנס שרץ לתוך חלל אוירו, ולא אם נגע בו השרץ מצדו החיצון, ולכן כוחו גדול ב"שמירה" על טהרה שבתוכו.

תאמר באדם, שמטמא מגבו, שהרי הנגיעה של דבר טמא באדם בצדו החיצון מטמאה אותו, ולכן יתכן שאין בכוחו של אדם להציל על הטהרה הבלועה בתוכו מלהטמא באהל המת.

ודוחה הגמרא את פירכה הזו:

אטו אנו, מגבו קאמרינן? וכי מה שלמדנו קל וחומר לאדם מכלי חרס שהוא מציל מקבלת טומאה, מ"גבו" למדנו זאת?

הרי מתוכו קאמרינן, למדנו ודנו בקל וחומר מתוכו של כלי חרס, שהוא מציל

ובכל זאת מצינו, שאם היה דבר טהור בלוע בתוך כלי חרס המוקף צמיד פתיל, ועומד הכלי באהל המת, מצייל כלי החרס על טהרה שבתוכו מלטמא. (160)

אדם, שכוח הצלתו מטומאה גדול מכח הכלי, שמצייל האדם על טומאה שבתוכו מלטמא, וכפי ששינונו, שטומאה הבלועה באדם אינה מטמאת, אינו דין שמצייל אדם על טהרה שבתוכו [כגון אם בלע טבעת טהורה], מליטמא, מלקבל טומאה, אם נמצא האדם האהל המת? (161)

ומוכח שטהרה הבלועה בתוך האדם אינה מקבלת טומאה! (162)

אך מנסה הגמרא לפרוך קל וחומר זה, ולהוכיח שכוחו של כלי חרס המוקף צמיד פתיל גדול יותר להציל על הטהרה שבתוכו מלהטמא, מאשר כוחו של אדם להציל על טהרה שבתוכו:

הטומאה, אין זה משום חומרנו של כלי חרס שטומאתו רבה. אלא משום שמיטמא מתוכו. ודבר טמא אינו חוצץ מן הטומאה, ורק משום כך אינו מציל מן הטומאה. ואין זה חומרנו בכלי חרס שאפשר ללמוד מכך בקל וחומר?

ותירץ, שכבר מצינו שכלי חרס אינו מציל אפילו באופן שאינו מקבל טומאה. וכמובא באהלות ששתי חביות המוקפות צמיד פתיל ובכל אחת מהם חצי כזית מן המת, אף שהם עצמם טהורות לפי שאין בהם שיעור טומאה, מכל מקום, הבית טמא. ששתי חצאי ה'כזית' מצטרפין ומטמאים את הבית.

עולה מכך, שאף על פי שתוך הכלי טהור, אינו מציל מן הטומאה. ועל כרחק שמחמת חומרנו של כלי חרס הוא. ושפיר עבדינן קל

שנתבאר כאן שקרקע מצילה על טהרה ככלי חרס צמיד פתיל. ויעוי"ש]

160. כפי ששינונו לעיל כה א.

161. העיר הגרי"ז [בכורות כב א], שלכאורה הצלת דבר הנמצא בכלי חרס מן הטומאה, וכן הצלת דבר הבלוע בגוף מן הטומאה, עניינים שונים הם. שכלי חרס מציל רק מטומאת אהל, ואילו "בלוע", מציל אף מטומאת מגע ומשא בטומאה עצמה. ושווים הם רק לענין הילפותא דלמידים אותם זה מזה. אך הלכותיהם שונות].

162. תוספות הרא"ש העיר, מה קל וחומר הוא זה. הרי מה שכלי חרס אינו מציל מן